

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Lausuntopyyntö 29.6.2018

Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi opintotukilain muuttamisesta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi (OKM/16/010/2018)

Suomen Kuntaliitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausuntonsa luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi opintotukilain muuttamisesta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi ja toteaa seuraavaa:

Esitysluonnoksen mukaan lukiokoulutuksen tai ammatillisen koulutuksen alle 20-vuotias pienituloisen perheen opiskelija olisi oikeutettu oppimateriaalilisään. Oppimateriaalilisan suuruus olisi 46,80 € kuukaudessa.

Suomen Kuntaliitto pitää esitysluonnoksen perusajatusta tarkoituksenmukaisena ja kannatettavana. Oppimateriaalilisa vähentää esteitä osallistua toisen asteen koulutukseen. Toteutustapa on myös sikäli suositeltava, että siinä kehitetään ja korotetaan ensisijaista etuutta, eikä valuteta ensisijaisen etuuden piiriin kuuluvia kustannuksia viimesijaiseen toimeentulotukeen.

Oikeus oppimateriaalilisään olisi vanhempien pienituloisuuden perusteella korotettua opintorahaa saavalla 17–19-vuotiaalla vanhemman luona asuvalla opiskelijalla, 17-vuotiaalla itsenäisesti asuvalla opiskelijalla sekä vastaavasti pienituloisen perheen alle 17-vuotiaalla opiskelijalla.

Kohdennus on looginen ja sen voi nähdä kohdentuvan oikealle, oppimateriaalilisästä hyötyvälle kohderyhmälle.

Oppimateriaalilisää ei otettaisi tulona huomioon asumistuessa eikä sotilasavustuksessa. Esityksessä ei ole ehdotettu vastaavia muutoksia toimeentulotukilakiin.

Tältä osin ehdotettu sääntely on puutteellinen, eikä Kuntaliitto kannata sääntelyä ehdotetussa muodossaan. Esiitetty muotoilu ei johda lailla tarkoitettuun lopputulokseen oppimateriaalilisää eniten tarvitsevien osalta.

Lasten ja nuorten ammattiin tai lukiokoulutukseen kuuluvat oppimateriaalikustannukset eivät ole Kelan järjestämisvastuulla olevassa perustoimeentulotuessa erikseen huomioitavia menoja. Kustannuksiin on kuitenkin voinut hakea tukea täydentävänä toimeentulotukena, jonka osalta järjestämis- ja rahoitusvastuu on yksin kunnilla. Kustannusten hyväksyminen ja tuen myöntäminen kullekin hakijakotitaloudelle perustuu yksilölliseen harkintaan.

Oppimateriaalilisa on käsittelyssä olevan hallituksen esitysluonnoksen mukaan nimenomaisesti tarkoitettu alle 20-vuotiaille syntyvien opiskelusta aiheutuvien ylimääräisten hankintojen ja opiskelussa tarvittavien oppimateriaalien, kuten esimerkiksi lukion kirjojen, tietokoneiden tai ammatillisissa opinnoissa edellytettävien tulevaan ammattiin liittyvien työasu- tai työvälinehankintojen kattamiseksi. Nyt ehdotettu sääntelymuoto kuitenkin aiheuttaa sen, että oppimateriaalilisa huomioitaisiin Kelan järjestämisvastuulla olevassa perus-

toimeentulotuessa hakijan tai hakijakotitalouden tulona täysimääräisesti, jolloin se myös vähentäisi täysimääräisesti nuorelle tai hänen perheelleen myönnettävän perustoimeentulotuen suuruutta. Tällöin tulo käytännössä käytetään nuoren elämiseen eli perustoimeentulotukeen kuuluvalla perusosalla katettavien kustannusten korvaamiseen kuten ruokaan, vaatteisiin yms. Vähävaraisten, perustoimeentulotukea elämisen kustannuksiin tarvitsevien perheiden tai opiskelijoiden taloudellinen tilanne ei siis uudistuksessa mitenkään paranisi, eikä esitys nykymuodossaan parantaisi näiden nuorten yhdenvertaista mahdollisuutta opiskeluun. He joutuisivat edelleen hakemaan oppimateriaaleihin lisätukea täydentävänä toimeentulotukena kunnasta.

Kuntaliiton näkemyksen mukaan esitykseen tulisikin sisällyttää tai siihen tulisi liittyä myös toimeentulotukilain 11 §:n muutos, jossa oppimateriaalilisa lisättäisiin ns. etuoikeutetuksi tuloksi. Vasta tällöin oppimateriaalilisa kohdistuisi toimeentulotuen näkökulmasta nimenomaisesti niihin kustannuksiin, joihin sen hallituksen esityksen tavoitteiden mukaan kuuluisikin kohdistua. Tässä muodossaan uudistus myös vähentäisi sekä Kelan että kuntien hallinnollista työtä, koska entistä vähäisempi määrä kotitalouksista ylipäättään joutuisi turvautumaan täydentävään toimeentulotukeen selvittääkseen oppimateriaalikustannuksista eli uudistuksella olisi konkreettinen vaikutus sekä Kelan että kuntien toimeentulotuen hakemusmääriin. Toimeentulotuen hakijoiden osalta oppimateriaalilisan muuttaminen etuoikeutetuksi tuloksi toimeentulotuessa tukisi ns. sosiaaliturvan yhden luukun periaatetta, koska entistä suurempi osa nuorten perheistä selviäisi perustoimeentulotuella kahden eri tukimuodon hakemisen sijaan.

Esitysluonnoksen taloudellisten vaikutusarvioiden mukaan oppimateriaalilisa toisi valtiolle noin kolmen miljoonan euron säästöt toimeentulotuessa, koska lisä vähentäisi toimeentulotukimenoja.

Kuntaliitto huomauttaa, että esitysluonnoksen toimeentulotukeen liittyvät taloudelliset vaikutusarviot ovat virheellisesti esitetyt sekä Kuntaliiton näkemyksen myös todennäköisesti ylimitoitettut.

Nykymuodossaan ehdotuksen toimeentulotukeen liittyvät kustannusvaikutukset jakautuisivat puoliksi kuntien ja valtion kesken, koska kunnat ja valtio vastaavat puoliksi perustoimeentulotuen kustannuksista. Toisaalta kunnille edelleen syntyisi todennäköisesti nykyistä vastaavia oppimateriaaleista aiheutuvia täydentävän toimeentulotuen kustannuksia. Kuntatalouden näkökulmasta se, minkä kunnat ja valtio perustoimeentulotuessa säästäisivät, kustannettaisiin tosiasiallisesti täysimääräisesti kunnan kokonaan rahoittamana täydentävänä toimeentulotukena. Lisäksi taloudellisissa vaikutusarvioissa ei ole huomioitu, että opintoraha ja sen erilliset korotusosat ovat veronalaista tuloa, kun taas toimeentulotuessa tulot huomioidaan nettomääräisinä. Säästöjen suuruutta tulisi siis arvioida oppimateriaalilisan nettosuuruuden perusteella.

Kuntaliiton vuonna 2014 kunnille toteuttaman kyselyn perusteella kunnat ovat myöntäneet alaikäisille opiskelijoille täydentävää toimeentulotukea opiskeluun liittyviin kustannuksiin arviolta n. 800 000 euroa/vuosi ja n. 2,3 miljoonaa euroa/vuosi täysi-ikäisten opiskelun tukemiseksi. Ennen Kela-siirtoa siis opiskelukustannuksiin kaikkineen myönnettiin hieman reilut 3 miljoonaa euroa täydentävää toimeentulotukea. Kyselyssä ei kuitenkaan erikseen eritelty sitä, mihin kustannuksiin tai mille oppiasteelle tai opintoihin tukea myönnettiin. Täysi-ikäisten kohdalla ei myöskään eritelty, minkä ikäisistä täysi-ikäisistä opiskelijoista on ollut kyse.

Kyselyn tulosten perusteella onkin arvioitavissa, että ehdotusluonnoksessa arvioitu 3 miljoonan euron kokonaissäästö on todennäköisesti ylimitoitettu. Kuntien tuolloin ilmoittamat kustannukset sisältävät myös muita kuin oppimateriaalilisan piiriin liittyviä kustannuksia ja lisäksi silloisessa kohdejoukossa on ollut merkittävä määrä muita kuin tässä esityksessä mainittuun kohderyhmään kuuluneita täydentävän toimeentulotuen saajia. Opintotukijärjestelmän kehittämisellä vuoden 2014 jälkeen on lisäksi ollut pikemminkin em. täydentävän toimeentulotuen hakemista hillitsevä kuin lisäävä vaikutus.

Vanhempien tulojen vähentävästä vaikutuksesta opintorahaan ja asumislisään luovutaan, jos opiskelija on 17-vuotias ja asuu muualla kuin vanhempansa luona.

Kuntaliitto kannattaa ehdotettua muutosta ja toteaa sen vastaavan nyky-yhteiskuntaan ja opiskelujen suorittamispaikkoihin liittyviä muutoksia. Muutoksella on myös mahdollisesti vähäisiä vaikutuksia perustoimeentulotuen kustannuksiin, joita esityksessä ei ole mainittu.

Lukiokoulutuksen lukuvuoden tukiajan määräytymisperusteet ehdotetaan yhtenäistettäväksi ammatillisen koulutuksen tukiajan määräytymisperusteiden kanssa, jolloin lukiokoulutuksen lukuvuoden tukiaika pitenisi yleensä yhdellä kuukaudella.

Kuntaliitto kannattaa ehdotettua muutosta, sillä se yhtäältä yhtenäistää menettelyä toisella asteella ja toisaalta vastaa paremmin todellisuutta lukuvuoden opiskelupäivien suhteen. Kuntaliitto toteaa, että tällä muutoksella on todennäköisesti myös vähäisiä taloudellisia vaikutuksia perustoimeentulotukeen, joita esityksessä ei ole mainittu.

Esitysluonnos kiinnittää huomiota opiskelijan taloudellisiin esteisiin osallistua koulutukseen, mutta jättää yhden merkittävän kokonaisuuden täysin huomiotta.

Kuntaliitto huomauttaa, että riittämätön rahoitus uhkaa voimakkaasti toisen asteen koulutuksen (lukiokoulutus ja ammatillinen koulutus) järjestämistä ja siten koulutukseen osallistumista. Kun se yhdistyy nuorten ikäluokkien määrän erisuuntaiseen kehitykseen maan eri puolilla, on riski koulutuksen saavutettavuuden vaarantumiselle. Tämän vuoksi on jatkossa huolehdittava laadukkaan koulutuksen saavutettavuudesta riittävän rahoituksen avulla. Tällöin koulutuksen järjestäjien saama riittävä valtionosuusrahoitus on aivan keskeinen.

SUOMEN KUNTALIITTO

Terhi Päivärinta
johtaja, opetus ja kulttuuri

Kyösti Värri
erityisasiantuntija